

VASILE GOLDIȘ DESPRE CARACTERUL DÂRZ AL MOȚILOR DIN MUNȚII APUSENI

Gheorghe Șora
Cosmin Panțuru

Personalitate de prim rang a culturii și vieții politice românești, spirit receptiv la problemele sociale ale vremii sale, patriot înflăcărat și gânditor democrat de talie mondială, Vasile Goldiș a manifestat un interes deosebit față de populația românească nevoiașă din Munții Apuseni, pentru caracterul ei dârz și pentru tradițiile ei de luptă revoluționară¹. Pentru a ilustra această trăsătură de caracter al marelui român adăugăm în continuare documentul profund edificator²: „La marginea spre Soare – Apune a Țării Ardealului, podoabă a globului terestru, colț de pământ încărcat de frumuseți și bogății, provincia cea mai în urmă zămislită, dar totodată cea mai fermecătoare a împărăției romane, unica stăpânitoare a lumii întregi și făuritoare a păcii universale, pentru o clipă în istoria omenirii, dulcea Dacia Felix, plină de aur, de vin și de miere, alcătuind și ei o țară aparte, cu păduri de veacuri, minuni de codri, zumzet de izvoare și vâlcele, vine de aur ascunse în răunchii stâncilor diluviane, stăpânind deasupra tuturor (muntele) Găina, cu crucea lui lancu pe piscul ei cel mai înalt, strălucind departe peste văi și dealuri în zile de primăvară și înfruntând crivățul și vijelia iernilor crâncene și înzăpezite, în țara aceasta de minuni și năstrușnică fire, din timpuri imemorabile, cine știe câte mii de ani în urmă s-a așezat un pumn de oameni, a căror origine încă nimeni n-a stabilit-o, a căror suflet nedeslușit de știința psihologiei, rămasă, fără îndoială de neamuri trecute pe aici și dispărute în neant, înainte de a-i observa istoria cunoscută a noroadelor lumii: moții³.

Ani de zile au cutreierat codrii lor, au bătătorit cărările lor, au poposit în casele lor cu acoperișurile țuguiate de paie, înnegrite de fumul căminului fără coș. Oameni tăcuți. Răspund scurt dacă îi întrebi. Adeseori surprinzi în vorba lor umorul clasic. Satele sunt pline de copii. De unde atâtia copii moșule? – întreba odată pe tovarășul care mă însoțea spre culmile Găinei – pleacă moața, domnule, la pădure și se întoarce acasă cu pruncu' gata.

Seminomazi. În orice vreme pe drumuri. Cu scânduri, cu obezi, cu cercuri și cu ciubară, „plecat-au moții la țară”. Ardealul întreg, Banatul, Crișana, Maramureșul îi cunoaște.

Odinioară caravanele lor pătrundeau an de an până în inima Ungariei, la Seghedin, fără să cunoască o slovă ungurească. Cum se înțelegeau cu ungurii e și acum taină pentru mine.

1. Arhivele statului Arad, fond personal Vasile Goldiș, fila 125–129. Manuscrisul „Moții”.

2. „Vatra”, anul II, nr. 17, (20 august) 1972, p. 13–14.

3. Vasile Goldiș, „Scrieri social-politice și literare”, Ediție îngrijită, studiu introductiv, tabel cronologic, note și bibliografie de Gheorghe Șora. Cuvânt înainte, de Acad. Ștefan Pascu, 1976, p. 281–221.

Copil încă, căruțele scârțâietoare cu cai mici dar pietroși erau cea mai generatoare preocupare a imaginației mele. Adeseori mă îmbulzeam în vreo căruță a lor și-i petreceam de la Cermi până la Ineu, întorcându-mă seara acasă prin pădurea Teuzului spre spaima măicuții.

I-am văzut, i-am îndrăgit, nu i-am cunoscut. Nu cred să-i cunoască perfect sufletește nici Amos Frâncu.

Din tinerețe, îndemnat spre studii istorice, am revenit la moții mei dragi și am încercat să pătrund în sufletul lor prin lumina trecutului. Am urmărit aproape tot ce s-a scris despre moți. Am controlat orientarea lor în clipele mari ale istoriei neamului întreg.

Am sentimentul că n-am pătruns în sufletul lor nici acuma, dar am surprins unele din elementele fundamentale ale acestui suflet. Oamenii aceștia blânzi, (...) îndelung răbdători, ca nici un alt soi de oameni pe întreg pământul, ortaci nedespărțiți ai drumurilor, tăcuți, solidari și gânditori în adâncul sufletului lor, iubesc mai presus de toate dreptatea și libertatea. Spune moț, ai spus soldat neînfricat al libertății, închinător religios al dreptății. Ei rabdă frigul și foamea, cea mai neagră mizerie este tovarășia vieții lor; fără murmur îndură loviturile aspre ale sorții, dar nu îndură șerbă și nedreptatea.

Când se vor cerceta metodic arhivele județelor Turda, Alba, Hunedoara, Bihor, care astăzi sunt pradă prafului și șoarecilor prin beciurile întunecate ale prefecturilor, atunci românii cu bucuroasă uimire vor constata nesfârșitul șir de întâmplări mărunte, care în ansamblul lor vor dovedi mai presus-de orice îndoială că veacuri de-a rândul străbunii moților noștri n-au avut alte preocupări mai importante, decât zbaterea lor de toate zilele cu puternicii vremilor, pentru libertate și dreptate⁴.

Revolta sângeroasă din 1784 n-a fost vreo mișcare spontană, o explozie întâmplătoare a vreunui temperament vijelios, ci a fost produsul firesc al unui zbucium de veacuri. Când paharul amărăciuniilor s-a umplut, moțul cu pletele lungi, căruia-i ziceau Horea pentru doinele lui plângătoare, au plecat să se jeluiască împăratului de la Viena. Mergând și veneind, sufletul lui s-a terminat de adevărul că nu este dreptate în lume, decât aceea pe care ți-o faci tu singur. În noaptea jurământului, de sub gorunul lui de la Tebea, cei trei tovarăși și-au luat drumul printre frații lor de suferință și astfel, cu cinci ani înaintea revoluției franceze, a izbucnit revoluția lui Horea, în Țara Moților. Pentru libertate și pentru dreptate (...). Ei au început-o, ei au dus-o până la sfârșit. Cei ce au față frângerii pe roată la Alba-Iulia, au lăsat mărturie că martirul, în groaznicele-i chinuri, nici din dinți nu a scrâșnit. Era un moț.

Într-o zi de primăvară din anul 1848, se sfătuiau domnii români la Sibiu. Se apropia clipa fatală care trebuia să hotărască încă o dată destinul neamului românesc rob de unguri ori libertate. Un flăcău subțirel, cu părul bălai și ochii Număuita, abia de vreo 25 de ani, retras în fundul sălii, privea la unul, privea la altul, ascultase fără vorbă ceasuri întregi. Deodată sala tresare. Tânărul cu ochii

---

4. Gheorghe Șora, „Vasile Goldiș, militant pentru desăvârșirea Idealului național”, Timișoara, 1980, p. 246. Cuvânt către cititori, de Acad. Ștefan Pascu.

lui mari, în flăcări, sări deodată peste patru bănci să-și facă drum. La ușe, se întoarse spre cei rămași și zice: Sfătuiți-vă, eu plec să făptuiesc...

Abia două luni au trecut și vâjje codrii moților de arme, de tropotul cailor. Legiuni închegate prin o disciplină de fier răsărise ca din pământ. Nici o adunare, nici o sfătuire, nici umbră de concurență a ambițiilor deșarte. A început revoluția moților. Căpitanul era flăcăul de 25 de ani, cu părul bălai și ochii Număuita. Nimeni nu l-a ales, nimeni nu l-a trimis. Lumea îi zicea Craiul Munților. Minunea nici până azi nu a fost deslușită. L-a trimis destinul. Tăcut, gânditor, solidar, iubind libertatea și dreptatea. În viața lui n-a ținut nici un discurs. Un farmec tainic îi dăduse puteri fără seamăn. Legiunile rânduie de plecare spre supremul sacrificiu se cutremurau când el se iveau dinaintea lor.

– Gata mă?

– Gata...!

– No, hai...!

Și moții au plecat totdeauna la izbândă. În revoluția din 1848 și 1849 (...) singur Avram Iancu a rămas cu moții lui. El nu s-a dus la împăratul, a venit împăratul la el în munți. Iancu nu l-a primit, fiindcă jertfa moților a fost zadarnică. Libertatea românească tot vis a rămas. Cu sufletul întunecat Craiul Munților și-a cântat jalea din fluier, a murit sufletește o dată și a murit a doua oară trupește, ca un câine, neștiut de nimeni, într-o noapte rece, pe prispa unui creștin din Baia de Criș.

A fost un moț.

Fără Avram Iancu și fără vijelioasa sângereare a moților, anii 1848 – 1849 s-ar fi terminat pentru români cu discursul lui Bărnuțiu cu vreo jalbă la împăratul surd de la Viena și chiar cu vreo iscusită declarație de fidelitate.

Se nasc și pier neamuri în lume. Viața fiecăruia este câte un răvaș în cartea infinită a destinului omenesc. Din răvașele acestea, tot mai limpede se deslușește că în lupta pentru viață învinge întotdeauna acela care consimte benevol la jertfirea vieții pentru dreptul său la viață. Neamurile se înalță numai prin jertfa supremă pe cumpăna forțelor care determină soarta omenească pe pământ (...)

Mai presus de toate scripturile, de toate oratoriile, de toate savanțlăcurile, mai presus de toate memoriile, de toate jalbele și petițiile umilite și umilitoare, vitejeasca făptură a moților în 1784 și în 1848, sângele lor vărsat cu atâta belșug au întemeiat definitiv și desăvârșit dreptul integral al neamului nostru la libertate și unitate națională. Cuibul moților rămâne pentru vecie rezervorul bărbaților gata în orice clipă la consimțirea jertfei supreme, pentru libertate și dreptate (...)⁵.

5. Gheorghe Șora, „Vasile Goldiș – O viață de om așa cum a fost”, Cuvânt înainte, de Acad. Ștefan Pascu, Timișoara, 1993, p. 186. Vezi și Vasile Goldiș – Corespondență, (1888–1934), Scrisori trimise, vol. I, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Gheorghe Șora. Cuvânt înainte, de Acad. Ștefan Pascu, Cluj – Napoca, 1992; Gheorghe Șora, Biografia unui mare luptător: Vasile Goldiș, Precuvântare, de Prea Sfinția Sa dr. Timotei Sevițiu, episcopul Aradului și Prefață, de Acad. prof. Ștefan Pascu din Cluj Napoca, Arad, 1994, 111; Gheorghe Șora Vasile Goldiș, președinte al „Astreii” (1923–1932), în Adevărul, Arad, VI, 1994, nr. 1302, (15 octombrie), p. 7.

Moții au rămas până astăzi robi ca în 1784, ca în 1848. Ei trăiesc astăzi în Țara Românească. Țara aceasta este datoră să le dea dreptate și libertate. Toate legile și constituția și regulamentele și cărțile funduare și sentințele judecătorești sunt petice de hârtie, sunt fleacuri, pot să piară, pot să ardă. Moții trebuie să trăiască, fiindcă ei sunt cea mai scumpă podoabă a națiunii românești.

Să se treacă peste toate îngrădirile peste toate drepturile reale ori imaginare a moșilor și să se facă dreptate.

De ar trebui să schimbăm pentru ei Constituția, s-o facem.

Să facem o lege specială pentru expropriere și improprietărire în Țara Moșilor. Întreg pământul locuit de moși, cu toate bogățiile lui, cu aurul lui, cu pășunile lui trebuie să fie proprietatea de veci a moșilor, fără nici o răscumpărare din partea lor.

Ei l-au cumpărat de două ori cu sângele lor. Nu așteptați a treia revoluție a moșilor! Nu așteptați ca acolo lângă bisericuța albă de la Tebea să se scoale lăncu, din umbra gorunului lui Horea, și să repete în fruntea legiunilor de moși vorba lui:

- Gata mă?
- Gata...!
- No, hai...!

VASILE GOLDIȘ ÜBER DAS TAPFERE UND GERECHTE WESEN DER MOTZEN AUS DEM SIEBENBÜRGER ERZGEBIRGE

Zusammenfassung

Die Motzen sind ein rumänisches Volk, welches schon seit den ältesten Zeiten das Gebiet des in den Westkarpaten gelegenen Siebenbürger Erzgebirges bewohnte. Ihr Schicksal ist eng verknüpft mit den harten Naturgegebenheiten aus ihrer unmittelbaren Umwelt und mit einer unruhigen Geschichte, gezeichnet durch die schwere, langwierige Unterdrückung, welche auf dieses Volk systematisch von den Habsburgern und den ungarischen Grafen ausgeübt wurde. Die barbarischen Behandlung eines tüchtigen, friedensliebenden und gläubigen Volkes dauerte bis 1918 an, das Jahr in welchem Siebenbürgen, rumänischer Boden seit Beginn aller Zeiten, die Vereinigung mit Rumänien vervollkommnete.

Vasile Goldiș (1862-1934) hebt Leid und Elend hervor, in dem die Motzen während dieser barbarischen Zeit leben mussten und die Würde, mit der sie dem Hochmut und der Überheblichkeit der Grafen trotzen, wobei sie auch wenigen friedliche Methoden anzuwenden verpflichtet waren, insbesondere dann, als das Joch der Unterdrückung unerträglich wurde.

Die Motzen liebten die Gerechtigkeit und die Freiheit über alles. Goldiș betont die Tatsache, dass auch sie einen König hatten, Avram Iancu, in demselben historischen Gebiet gebürtig, welcher schon seit seiner Jugend sein ganzes Leben in den Dienst des Kampfes zur Verteidigung der Rechte der Motzen gestellt hat. Diese heldenhafte Persönlichkeit wurde legendär. Der König der Berge wurde eins mit dem Leben und Leid der Motzen, bis zu seinem Lebensende.